

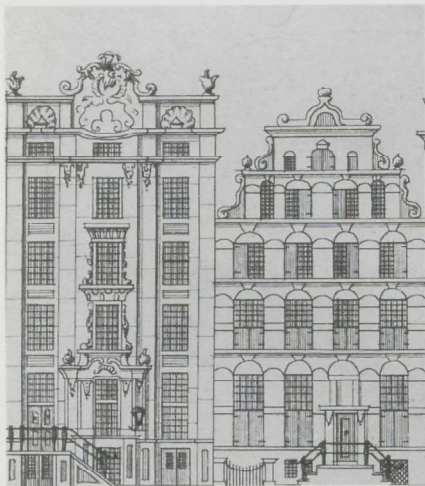
Herengracht 284, 'De Stadt Praegh'/'Huize van Brienen'

Situatie en geschiedenis

Het huis ligt aan de westzijde van de Herengracht, in het blok tussen de Hartenstraat en de Wolvenstraat. De erven waren hier 30 voet breed en 190 voet lang en werden door de stad uitgegeven op 28 januari 1614.¹ De erven 26 en 27 van park D, samenvallend met de huidige percelen Herengracht 282 en 284, werden gekocht door de juwelier Hans van Wely, die woonde op de Oudezijds Voorburgwal in een huis waarvan de gevel was ontworpen door Hendrick de Keyser. Of Van Wely van plan was op de nieuwe erven voor zichzelf een huis van dubbele breedte te laten bouwen is niet bekend. In 1616 werd hij in het stadhoudelijk paleis in Den Haag het slachtoffer van een roofmoord. De percelen op de Herengracht lagen daarna braak tot 1620 en werden door zijn weduwe Leonora Haukens uit Antwerpen bebouwd met twee huurhuizen van gelijke opzet. Het linkse huis, nummer 284, werd van 1629 tot 1631 bewoond door haar zoon Willem van Wely die zelf eigenaar was. Daarna was het weer verhuurd.² In 1656 verkochten de dochters van Willem van Wely het huis bij decreetbrief voor f 24.500 aan de koopman Jeremias Casteleyn, die het zelf ging bewonen.³ Zijn weduwe overleed in dit

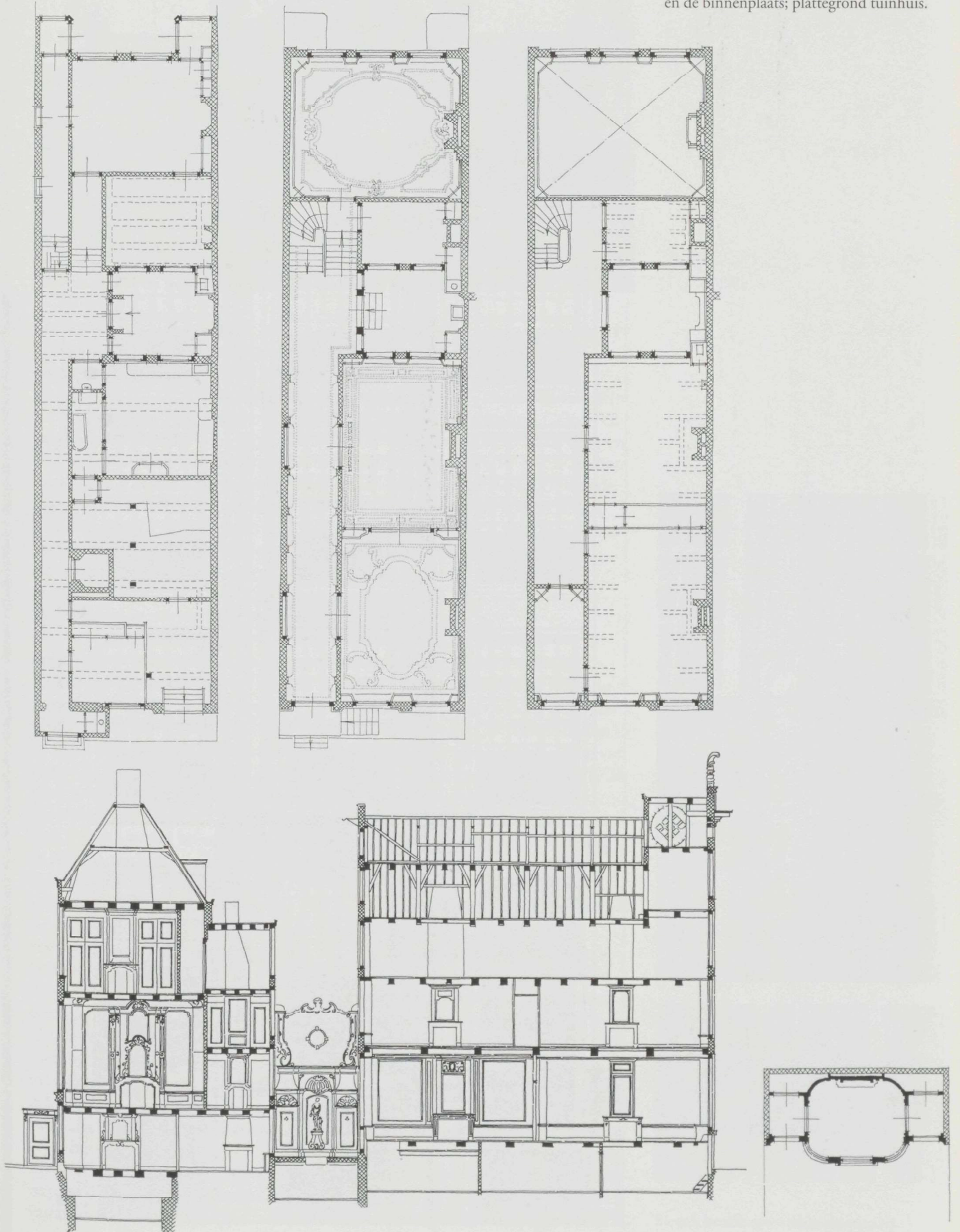
Zandstenen lijstgevel in Lodewijk XIV- of Regencestijl (1728), mogelijk naar ontwerp van Frans Blancard (p. 111), die vanaf circa 1726 in Amsterdam werkzaam was. Sterk accent op de middentravee die door middel van dubbele lisenen terugwijkt uit het gevelvlak. Boven de kroonlijst een zware borstwering met beeldhouwd opzetstuk. Decoratie van acanthusbladeren, bloemmotieven en C-volutes, gedeeltelijk beeldhouwd in perspectief om de dieptewerking van het laagrelief te vergroten.

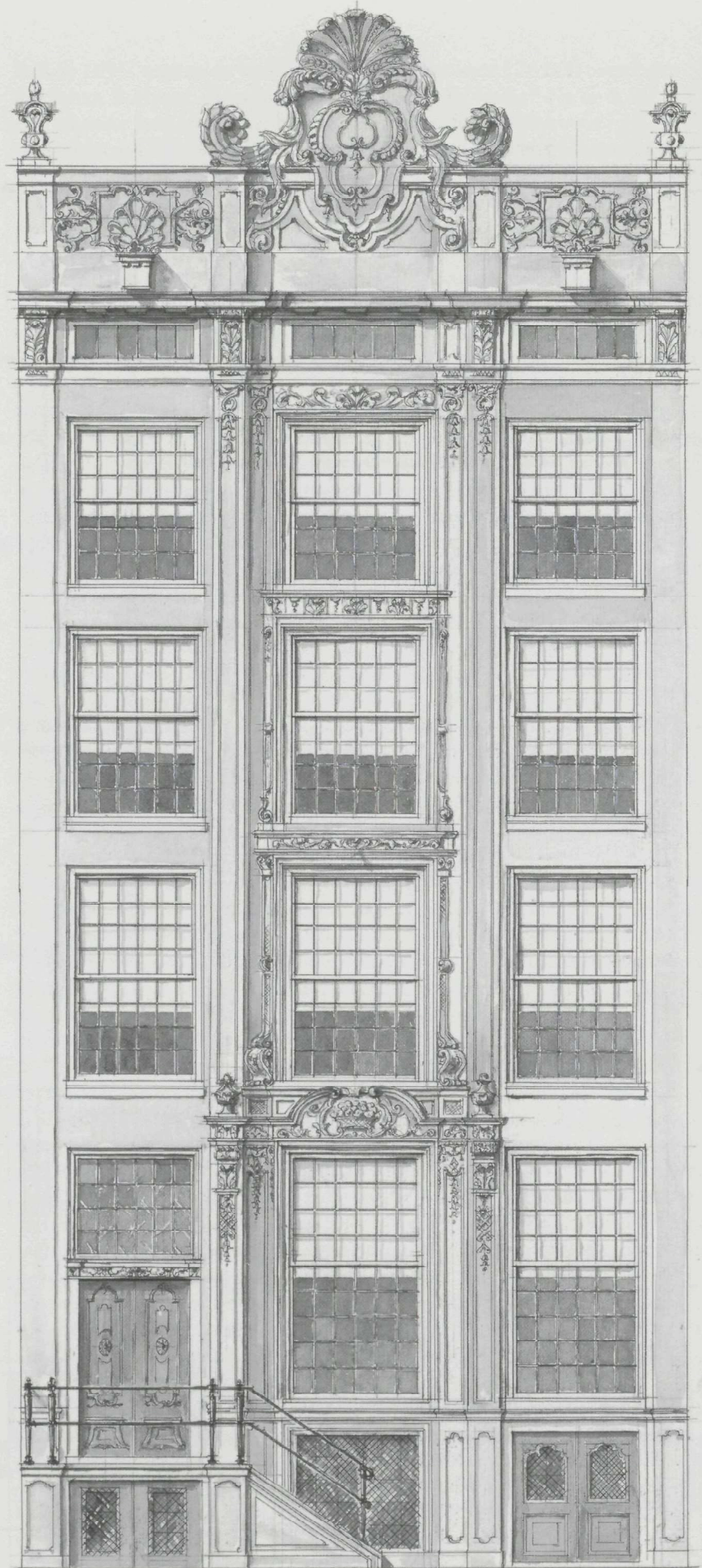
Afbeelding in het *Grachtenboek* (ca. 1768). Herengracht 284 bezit reeds zijn huidige gevel. Het tweelinghuis nr. 282 verkeert nog geheel in de toestand van omstreeks 1620.

huis in 1695, waarna de kinderen Casteleyn het voor f 28.000 overdeden aan Johan Boelensz, die gehuwd was met Susanna Jordis.⁴ Na de dood van Susanna Jordis werd het huis in 1728 door de kinderen voor f 33.500 verkocht aan David Rutgers en zijn zusters Margaretha en Hillegonda.⁵ Het huis bezat op dat moment waarschijnlijk nog geheel zijn vroeg-17de-eeuwse gedaante en werd door de nieuwe eigenaars grondig verbouwd, waarbij de voorgevel werd vernieuwd en alle interieurs werden gemoderniseerd in Lodewijk XIV-stijl. Het huis werd naar achteren toe verlengd met een trappenhuis en een achterhuis met een grote ontvangstzaal. Achterin de tuin verrees een tuinhuis met een fraaie gebeeldhouwde facade. Door deze verbouwing werd het vrij eenvoudige 17de-eeuwse huurhuis omgetoverd tot een 18de-eeuwse patriciërswooning. David Rutgers overleed reeds tijdens de bouwcampagne, zodat het huis omstreeks 1730 door de twee ongehuwde zusters werd betrokken. Vanaf 1736 was Hillegonda enig eigenaresse. In 1742 bewoonde zij het huis, waarvan de geschatte jaarhuur werd vastgesteld op f 1.560, samen met drie dienstbodes.⁶ Bij haar overlijden in 1743 liet zij het huis na aan haar nichtje Margaretha Rutgers die gehuwd was met de zijdekoopman Jan van Mekerem. Vanaf 1755 was haar dochter Ursula van Mekerem, weduwe van de doopsgezinde koopman Pieter de Wolf, eigenares. Na haar dood in 1781 werd het huis door de erfgenamen in veiling gebracht en vervolgens voor f 65.275 uit de hand verkocht aan de katholieke koopman Arnoldus Johannes van Brienem, die woonde in het kapitale pand Herengracht 182.⁷ Het veilingbiljet uit 1781 geeft een uitgebreide beschrijving van Herengracht 284 (bijlage). De nieuwe eigenaar schonk het huis in 1782 aan zijn 22-jarige zoon Willem Joseph van Brienem bij gelegenheid van zijn huwelijk met Margaretha van Schalkwijk. Willem van Brienem was ten tijde van de Franse overheersing burgemeester van Amsterdam en werd door Napoleon in 1813 verheven tot 'baron de l'Empire'. In 1805 verhuisde hij naar Herengracht 182. Het andere huis bleef familiebezit tot 1933, maar was meestal verhuurd. Vanaf 1839 was het eigendom van Arnoud Willem Baron van Brienem. In 1856 ging het over op diens zoon Karel Hendrik Joseph Baron van Brienem, gezantschapssecretaris te Wenen, in 1860 op diens zuster Angélique Adelaide Louise Caroline Baronesse van Brienem, die gehuwd was met Simon Gerard d'Alsace, prince d'Henin. Bewoners waren vanaf 1816 Tjaerd A. van Iddekinge, raadslid en rechter, vanaf 1837 de koopman David Borski, directeur van het Entrepotdok en later lid van de Tweede en van de Eerste Kamer, vanaf 1852 Hendrik van Eeghen, directeur van de Nederlandsche Bank, en vanaf 1857 George Brandt, houthandelaar en consul van Denemarken. Angélique van Brienem, prinses d'Henin, gebruikte het huis als pied-à-terre in Amsterdam, zodat het meestentijds alleen bewoond werd door een huisbewaarder. Haar zoon schonk het in 1933 met een gedeelte van het meubilair aan de Vereniging Hendrick de Keyser, onder voorwaarde dat de inwendige indeling zoveel mogelijk intact zou blijven en het pand ter nagedachtenis aan zijn moeder 'Huize van Brienem' zou heten. Het huis kreeg een divers gebruik. Het bovengedeelte werd verhuurd aan het Lichtbeelden Instituut. Van de representatieve kamers op de bel-étage werd de voorkamer verhuurd aan een kunsthandelaar. De achterkamer bleek als vergaderruimte een grote aantrekkingskracht uit te oefenen op diverse stichtingen en verenigingen en werd in de jaren '30 gebruikt door het bestuur van Hendrick de Keyser, 'Menno van Coehoorn', 'De Hollandsche Molen', het 'Bureau voor Natuurbescherming voor Amsterdam en omstreken', de 'Nederlandsche Vereeniging tot bescherming van Vogels' en het 'Noord-Hollands Landschap'. Op de begane grond van het achterhuis woonde een conciërge. De grote zaal was aanvankelijk, conform de wens van de schenker, opengesteld voor bezoekers. Omstreeks 1960 werd op de hoofdverdieping het secretariaat van de Vereniging Hendrick de Keyser ondergebracht. De verdieping was van 1969 tot 1975 verhuurd aan het Prins Bernhardfonds en werd daarna bij het secretariaat van de Vereniging in gebruik genomen.

Bestaande toestand naar een opmeting uit 1960: kelder, begane grond, eerste verdieping en langsdoorsnede over de kamers en de binnenplaats; plattegrond tuinhuis.

Reconstructie toestand 1728 (tekening
R. Royards-ten Holt), met kleine
roedeverdeling in de vensters.

Gevelbekroning.

Omstreeks 1960 werd onder leiding van architect H.F. Rappange een begin gemaakt met de restauratie van de verschillende delen van het pand. De eerste fase had betrekking op het souterrain, de fundering van het voorgedeelte en de achtergevel van het achterhuis (1961), de tuinkamer in het achterhuis (1962), de voorkamer en de gang van het voorhuis (1963) en de voorgevel (1964).⁸ In 1969-'70 volgde het trappenhuis, in 1978 de kappen van het voorhuis en de schermwand van de binnenplaats en in 1979-'81 het tuinhuis. De restauratie van de achterkamer van het voorgedeelte en van de zaal is sindsdien in voorbereiding. Aan deze vertrekken werd tot op heden niets veranderd. Zij bevinden zich nog geheel in de toestand waarin zij door de Van Briens omstreeks het midden van de 19de eeuw werden achtergelaten.

Beschrijving en reconstructie

Het huis werd in 1620 gelijk met het buurhuis aan de rechterzijde opgetrokken met een gemeenschappelijke bouwmuur. Van dit oude huis blijken, achter de gevel van 1728, de muren, balklagen, vloeren en kap nog grotendeels aanwezig.⁹ De balklaag boven de begane grond is door plafonds uit de 18de eeuw geheel aan het zicht onttrokken. Tijdens werkzaamheden in 1962 en 1994 bleek dat deze balklaag was samengesteld uit zes vakken van moer- en kinderbinten, waaruit de kinderbinten bij de verbouwing van 1728 waren verwijderd. Boven de eerste en de tweede verdieping liggen enkelvoudige balklagen.¹⁰ De kap heeft schaargebinten van grenehout. Het huis was 8,5 meter breed en 16,5 meter lang en bezat een normale indeling in een voorhuis met zijkamer en een achterkamer met gang. In de balklaag van de zolder, de enige die geheel is te zien, bevinden zich aan beide zijden ravelingen voor stookplaatsen. Dit geeft aan dat de indeling van het huis bij de verbouwing van 1728 kan zijn gespiegeld ten opzichte van de 17de-eeuwse situatie.¹¹ Het souterrain was in de oude toestand mogelijk geheel bestemd voor de berging van goederen. Uit de omschrijving van het huis in de verkoopakten van 1695 en 1728 blijkt dat de keuken zich bevond in een uitbouw tegen het linkergedeelte van de achtergevel.¹² Er was geen achterhuis. Op de eerste verdieping waren twee grote kamers. De tweede verdieping was niet ingedeeld en was een bergverdieping. Het huis bezat een eenvoudige maniëristische trapgevel van vier assen breed, met kleine klauwstukken en geblokte bogen boven de vensters. Deze gevel is bekend uit het *Grachtenboek* van Caspar Philips, waar het tweelinghuis Herengracht 282 nog zijn oude gevel bezit.

Bij de verbouwing van 1728 werd het huis onherkenbaar veranderd. De oude trapgevel van vier assen breed werd vervangen door een voorname lijstgevel van drie assen breed, die boven een hardstenen plint geheel werd opgetrokken

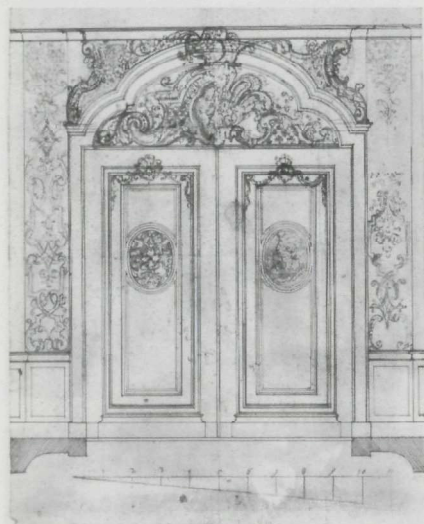
Details beeldhouwwerk middenpartij.

Tuinhuis (1728).

Achtergevel.

Ontwerptekening voor de oorspronkelijke decoratie van de porte-brisée tussen voor- en achterkamer (verz. K.O.G.). Ongedateerd en ongesigneerd. Toegeschreven aan Frans Blancard. De motieven van het houtsnijwerk komen sterk overeen met de beeldhouwde decoraties van de voorgevel.

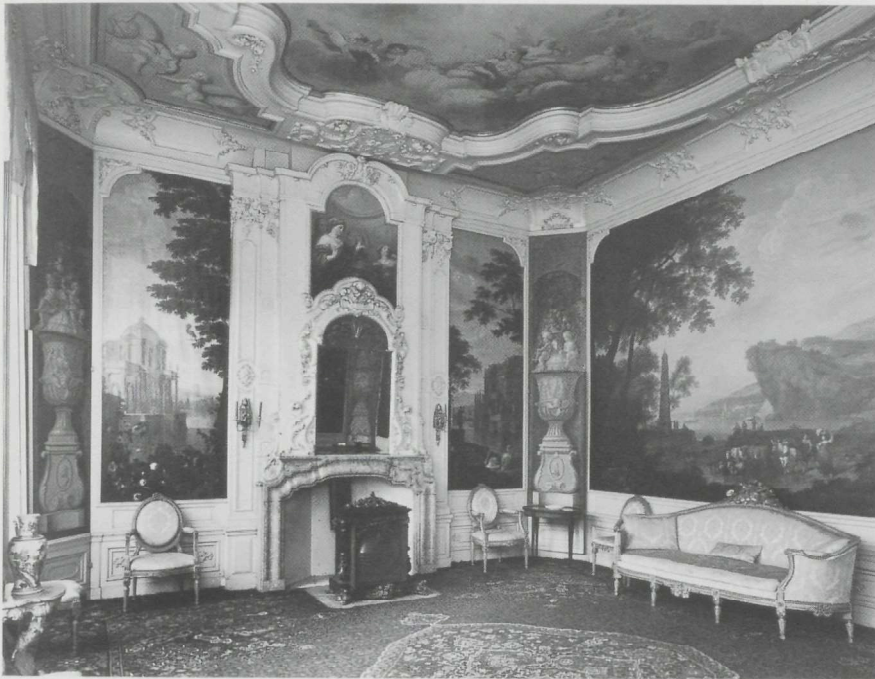
in beeldhouwde zandsteen. De fijne decoratie rond de middenpartij is kenmerkend voor de tweede periode van de Lodewijk XIV-stijl (Régence), die in Amsterdam in het tweede kwart van de 18de eeuw werd vertegenwoordigd door de architecten Jean Coulon en Frans Blancard.¹³ De architect van de voorgevel was vermoedelijk ook verantwoordelijk voor het ontwerp van het tuinhuis en van een deel van de interieurs, waarvan het houtsnijwerk van deuromlijstingen, trappehuis en lambrizeringen eenzelfde fijne ornamentiek vertoont.

Ook de indeling van het oude gedeelte van het huis werd in 1728 volkomen veranderd. De keuken werd verlegd naar het souterrain. Op de plaats van de oude achterkeuken kwam een trappehuis met een monumentale, draaiende trap en een lichtkoepel. Naast de trap kwam een binnenplaatsje met gemakken, dat aan de noordzijde is afgesloten door een decoratieve schermwand met een lindehouten beeld van de 'Godsvrucht'. Het huis werd naar achteren toe uitgebreid met een groot achterhuis, zodat de totale lengte van het huis toenam tot ruim 31 meter. Dit achterhuis bevat op de begane grond een kleine kamer aan de zijde van de binnenplaats en een eetkamer aan de zijde van de tuin.¹⁴ De zaal op de eerste verdieping, voorafgegaan door een garderobe, beslaat de volle breedte van het perceel en ziet met drie grote vensters uit over de tuin. Deze kamer, die met een hoogte van 5,10 meter over vorstelijke afmetingen beschikt, heeft een ongekend rijke decoratie. De noordwand wordt voor een groot deel ingenomen door een schouwpartij, die is opgebouwd uit een marmeren mantel, spiegel en schilderstuk gevat in een omlijsting van rijk houtsnijwerk. Het schilderstuk geeft een voorstelling van de Vestraalse Maagden en is gesigneerd 'Anthonie Elligers fecit 1733'. Dezelfde kunstenaar tekende vermoedelijk voor het plafondstuk, waarin een allegorie op de handel en de welvaart is uitgebeeld. De wanden van de kamer worden ingenomen door landschapschilderingen door Dirk Dalens III (gesigneerd en gedat. '1733'). De afgeschuinde hoeken van het vertrek zijn benut voor allegorische reeksen van de vier seizoenen en de vier levensfasen, in het plafond gecombineerd met vier in grijstinten geschilderde hoekstukken van de vier elementen.

Het oude voorgedeelte van het huis werd opnieuw ingedeeld in een marmeren gang met stucwerk langs de wanden en het plafond. Dit stucwerk, dat wordt vermeld in de omschrijving uit 1781, is in de eerste helft van de 19de eeuw verwijderd. De voortekeningen in rood krijt zijn echter onder latere witsellagen nog aanwezig en werden opgemeten in 1983.¹⁵ Boven de deurpartijen aan weerszijden van de gang bevonden zich siervazen geflankeerd door puti (vermoedelijk de vier seizoenen). De velden daartussen en het plafond waren gevuld met non-figuratieve ornamenten, zoals zijn bewaard in het trappehuis en in de bovengang.

De twee kamers naast de gang kregen een houten lambrizing, marmeren schoorsteenmantels en bespannen wanden. De voorkamer bezit een plafond dat, zoals in de zaal, door gebogen lijstwerk in velden is verdeeld, maar waaruit het geschilderde middenstuk is verdwenen. Beide kamers werden in een later stadium opnieuw ingericht. Hoofdmoment in de Lodewijk XIV-decoratie was een monumentale porte-brisée, met een omlijsting van rijk houtsnijwerk, waarvan de vermoedelijke ontwerptekening bewaard is gebleven (afb.).¹⁶

Door de verbouwing van 1728 ontstond een plattegrond van een type dat reeds in de eerste helft van de 17de eeuw voor monumentale huizen werd toegepast.¹⁷ Afgezien van de nieuwe 'orkestratie' van dit oude thema in Lodewijk XIV-stijl, zijn er echter ook verschuivingen in de opzet. De keuken ligt niet onder de zaal in het achterhuis, maar is verschoven naar het souterrain van het voorgedeelte dat bij 17de-eeuwse huizen van deze opzet vaak nog geheel diende als pakkelder. Daardoor ontstond de mogelijkheid van een aparte tuinkamer onder de zaal.¹⁸ De trap is geheel uit het voorhuis verdwenen en is ondergebracht in een apart bouwlid, dat samen met het binnenplaatsje

Zaal in het achterhuis met geschilderde behangsels van Dirk Dalens III en plafondstuk en schoorsteenstuk van Anthonie Elliger (1728). Romantische landschappen en allegorie op Handel en Welvaart. In de hoeken reeksen van de vier elementen, de vier jaargetijden en de vier stadia van het menselijk leven. In de 19de eeuw werd de houten lambrizing met circa 15 centimeter verhoogd.

als monumentale overgang tussen het voorhuis en het achterhuis een grote rol speelt in de binnenarchitectuur van het huis.

Na 1728 werd nog verschillende malen iets aan het huis veranderd. Deze wijzigingen betroffen vooral de woonkamers op de begane grond. De achterkamer kreeg aan het eind van de 18de eeuw een nieuw plafond en betimmeringen in Lodewijk XVI-stijl.¹⁹ Deze verbouwing werd vermoedelijk uitgevoerd in 1781, op het moment dat het huis in handen kwam van de familie Van Brienen. Omstreeks 1833, in de Biedermeier-tijd, werd de inrichting van de voorkamer veranderd.²⁰ Aan deze verbouwing lag voornamelijk de wens tot versobering van de rijke Lodewijk XIV-inrichting ten grondslag; het geschilderd plafondstuk werd verwijderd en vervangen door een effen, gespannen doek; van de porte-brisée en van de houten lambrizing werd al het ornamentwerk verwijderd. In dezelfde periode moet het stucwerk uit de benedengang zijn weggehaald. Omstreeks het midden van de 19de eeuw werd ook aan de zaal in het achterhuis een en ander veranderd. Op de vloer kwam een dik Deventer tapijt. De houten lambrizing werd verhoogd en de deur, die voorheen in de beschilderde wandbespanning was weggewerkt, kreeg een betimmering en houten omlijsting. Bij deze wijzigingen werden de schilderijen van Dalens ernstig beschadigd.

Schoorsteenpartij met oorspronkelijke gegraveerde spiegel. Schilderstuk met de Vestaalse Maagden. Allegorie op de Godsvrucht.

Bijlage

'Ma. 14 mei 1781. Willige Verkoopinge van een Capitaal, Hegt Sterk en Weldoortimmerd Koopmans Huys en Erve, staande en gelegen op de Heeregragt, tusschen de Wolve en Hartestraaten, mitsgaders een hegte/sterke stal, koetshuis en erve staande en gelegen op de Gingel, tusschen drie Koningen en Oude Lelystraaten, als ook een hegt/sterk pakhuis met zijn erve thans geapproprierd tot een Werkplaats voor een Timmerman, en boven dezelve een zeer geschikte Wooninge, staande en gelegen op de Heeregragt, tusschen de Heysteegh en Oude Spiegelstraat.

No. 1: Een Capitaal, Hegt Sterk en Weldoortimmerd Koopmans Huys en Erve, (met een cierlyke Hardsteene Gevel) staande en gelegen als boven is aangewezen en is eerstelijk het Bovenhuys bij 't inkomen voorzien met een roijaale Gang, zijnde met extra fraaye Marmere Platen bevloerd en Gelambrizeerd, de Muuren ter wederzyde verciert met Marmere Pilasters met zyn Cornissingen en konstig gewerkte Nissen met cierlyk Stucadoorwerk, alsook tegen de Solder, terzyde van deeze Gang een zeer plaisante Zykamer, zijnde met geel Zyd Damast behangen, rondom gelambrizeerd en tegens de Solder geplafoneerd, en voor de Middeldam een Spiegel met een vergulde Lyst en onder dezelve een Trumeau Tafel met zijn marmer Blad,

Detail voortekening in rood krijt voor het stucwerk in de gang op de hoofdverdieping.

Interieur voorkamer. Omstreeks 1830 werd dit vertrek opnieuw ingericht. Daarbij werd het houtsnijwerk van de porte-brisée verwijderd. De voortekening in rood krijt is onder latere verflagen nog aanwezig en komt overeen met de ontwerptekening in de verzameling van het K.O.G. De hoofdindeling van het plafond en de lambrizing dateren nog uit 1728.

Achterkamer. Interieur in Lodewijk XVI-stijl (ca. 1780) met aankleding uit de 19de eeuw.

uyt deeze Kamer door een extra fraay gemaakte Portebriésée, gaande naar een gelambrizeerde, geplatformeerde en met blauw Zyd Moor behangen Binnekamer waar in een Engelsche Schoorsteen met zijn marmere Mantel, van binnen met gesleepen Plaat en van boven een Spiegel met een vergulde Lyst en Ornamentwerk; Ten eynde de gemelde Gang een lugtig Portaal, (in alles geschikt als vande Gang is gezegt) ter zyde de Binneplaats, waar op een Secreet en Kas, en tusschen de zelve een Nis waarin een Beeld; uijt het gemelde Portaal eenige Marmere Treeden opgaande komt men op een Bordes ter zyde een behange Kamer, voorzien van een Engelsche Schoorsteen en diverse Kassen, van gemelde bordes gaat men naar een Capitale Zaal zijnde rondom gelambriseerd en geboisseed in Vakken, welke zeer fraay met Landschappen door Dalens zijn geschilderd; Voorts is deeze Kamer voorzien met een Engelsche Schoorsteen met zyn Marmere Mantel, boven dezelve een Spiegel en Schilderstuk, waar meede ook de Zolder is geplafoneerd en teegens de twee Middeldammen Spiegels met Vergulde Lysten, en onder dezelve Trumeau Tafels met Marmere Bladen, en in de vier hoeken van de Zaal Kassen; Van het meergemelde Bordes een zeer wel geordineerde Trap ter eener zyde een sierlijke Leuning en ter andere zyde een Marmere Lambriseering en verligt met een fraaye Coepel opgaande komt men op de Bovengang, zynde de Muuren en Zoldering gestucadoort; ter zyde dezelve gaat men naar een behange Agterkamer, waarop een Engelsche Schoorsteen, diverse Kassen en Secreet, verder gaande een behange Voorkamer, deese heeft een Deur van communicatie met de Agterkamer, terzyde een kleynen Voorkamer of Comptoir; agter na bovengaande een Kamer met diverse Kassen, hooger voornoemde Trap opgaande een Portaal, waarvan men ter zyde gaat op een Meydekamer, waarop twee Bedsteeden en Kas, verder gaande een groote Agterkamer waarop een Engelsche Schoorsteen met Kassen ter weder zyde, terzyde een dito wat kleynder, mede voorzien met een Kas, hooger een Zolder en daarboven een Vliering; voor na boven gaande een groote Pakzolder met een afgeschooten Kamer en Kas, hoger een Kleerzolder en daarboven een Vliering, waarop een Windas; uijt voorgemelde Portaal met Marmere Treeden afgaande na een gestucadoorde Gang met Marmere Plaat bevloerd, uijt dezelve gaande in een Eetkamer met Goudleer behangen daarin een Engelsche Schoorsteen met Marmere Mantel, daarboven een Spiegel met Ornamenten, Buffet en andere Kassen, de Zolder met een Platfond, ten eynde een uijtstek, waarin een Secreet en Kas, verder gaande een behange Slaapkamer daarin een Engelsche Schoorsteen met een Marmere Mantel en Schilderstuk, Secreet en Kas, vervolgens een Portaal waarvan de toegang naar een Capitale Cemente Provisie, Bier- en Wynkelder, en onder de Binnenplaats nog een Provisiekelder, daarin een Regenwaterspomp en Gootsteen uijt voornoemde Portaal gaande in de Keuken, daarin een Schoorsteen, Fournuysen en Marmere Aanregtbank, Tinne en andere Kassen, terzyde een vatewashok, daarin een Regenwaterspomp en Gootsteen, extra groot Turf- en Houthok en Pottetas, verder gaande een Gang, uijt dezelve in een knechts Kamer, daarin een bedstee en verdere Comoditeiten, verder een bahange Kamertje, daarin Kassen, en onder de stoep een Secreet; Agter het Huijs een met Marmer belegde Plaats, daar op Regenwaterspomp en Gootsteen, verder de Thuyn, daarin een Parterre, ten eynde de Thuyn een Fraay Hardsteen Thuynhuys bestaande in een ruymen Kamer, rondom betimmerd, van boven gestucadoord, en voorzien van een Engelsche Schoorsteen met zyn Spiegel en Ornamenten, aan de eene zyde van Deeze Kamer een Portaal met een Kas, en aan de andere zyde een Poederhok.

No. 2: Een hegte/ sterke Stal, Koetshuis en erve (...) zijnde bij het inkomen voorzien van een spatieus Koetshuys, daar in een Kas, verder een ruyme Stal voor 7 paarden, daar in een Knegtskamertje, Haverkist, Regen en Putwaterspomp en Gootsteen, hier boven ruyme Zolders tot berging van Hooy, Stroo en Haver, ter zyde de paardestal een open plaats, van de straat opgaande na een portaal, daar in een gootsteen, hier uytgaande op een voorkamer, daar op bedsteede, schoorsteen en kasten, verder een Agterkamer, daar op Haard, Bedstee, Tinne en andere Kasten, hoger een zolder, daar op een loode Regenbak, en daar boven een vliering.

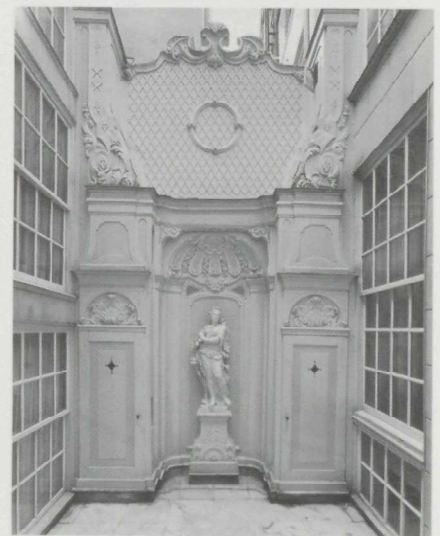
- 1 Vier eeuwen Herengracht, Amsterdam 1976; C.A. van Swigchem, *Huize van Brienen. Beeld van een Amsterdams grachtenhuis uit de 18de eeuw*, Zutphen 1984.
- 2 Huurders waren o.m. de koopman Gotthard Hattingh (1644-'47) en Jacob Burchgraef, die de verponding betaalden.
- 3 J.E. Elias, *De Vroedschap van Amsterdam 1578-1795*, Amsterdam 1963, p. 888.
- 4 GAA, kw. 3N, fol. 40v.
- 5 Kw. 4W, fol. 72.
- 6 Wijk 37, nr. 880. Hillegonda Rutgers bezat een buitenplaats, een koets en twee paarden. Zij was rentenierster met een geschat jaarinkomen van f 20.000 en behoorde tot de drie rijkste inwoners van wijk 37.
- 7 Collectie eigendoms papieren Ver. Hendrick de Keyser.
- 8 In 1947 werd onder leiding van Jan de Meijer de voorgevel reeds gedeeltelijk opgeknapt (natuursteenwerk van de onderpui en roedeverdeling van de vensters van de bg en de eerste verdieping). Ir. C. Wegener Sleswijk maakte in 1954 een begin met het funderingsherstel.
- 9 De balklaag boven de kelder (platenvloer in de langsrichting op enkelvoudige balken, gedeeltelijk ondersteund door standvinken), die niet correspondeert met de overige balklagen, is in de 18de eeuw verlegd. Het buurpand Herengracht 282 bewaart de oude indeling van de kelder; de vloer van de bg ligt daar beduidend lager.
- 10 Deze afwisseling tussen samengestelde en enkelvoudige balklagen kwam veel voor in de uitleg van 1612; (ook Herengracht 294, een smal huis voorzien van een dwars achterhuis met de keuken in het souterrain).
- 11 Tijdens de restauratie van de gang op de eerste verdieping waren voormalige stookplaatsen in het zicht tegen de linker bouwmuur (opmeting Rappange). Op de begane grond bevond zich echter aan deze zijde de achterkeuken en dus ook naar alle

- waarschijnlijkheid de gang. Mogelijk lagen de stookplaatsen op de hoofdverdieping tegen de rechter bouwmuur en op de laag daarboven tegen de linker bouwmuur.
- 12 'Een huys en erve staende ende leggende opde heeregragt aende westzijde tusschen de hartestraet ende wolvestraet, daer Praeg uythangt, belend Guillaume Momma met een gemeene muur, schuttinge en loode goot aende NZ, ende de erfgenamen van Jacobus Drigon, vóór muur tegen muur, ende keuken met een vrye muur ende een gemeene schuttinge aende ZZ' (1696: kw. 3N fol. 40v.); omschrijving lett. herhaald in 1728 (kw. 4W, fol. 72).
  - 13 P.J.E. Luykx, 'Frans Blancard, een beeldhouwer te Amsterdam ten tijde van Marot', in: *Miscellanea* (v. Regreren Altena), Amsterdam 1969. Luykx schrijft de ontwerp-tekening voor de porte-brisée toe aan Blancard.
  - 14 De voorkamer diende mogelijk als 'dienkamer' of 'desertkamer'. In 1781 was deze ruimte in gebruik als slaapkamer.
  - 15 Tekeningen 1:1 van Maarten Fritz, 1983, 1984 en 1986.
  - 16 De voortekening van het ornamentwerk is achter de latere verflagen nog aanwezig. Ornamenten en maten stemmen geheel overeen met die op de tekening (waarneming W. Raue 1963).
  - 17 Oudezijds Voorburgwal 57 (p. 171; en *Jaarverslag Ver. Hendrick de Keyser* 1993), Herengracht 168 (Vingboons), Oude Turfmarkt, Sweelinckhuizen (Vingboons).
  - 18 In Herengracht 170-172 (p. 245) ligt de keuken wel in het 18de-eeuwse achterhuis, maar daar is tussen de keuken en de zaal een aparte verdieping met een eetkamer toegevoegd.
  - 19 Sporen van de Lodewijk XIV-inrichting zijn nog aanwezig.
  - 20 Het jaartal 1833 werd bij de restauratie van deze kamer in 1962 achter de bespannen wanden op verschillende plaatsen aangetroffen.

Trappenhuis met gesneden balustrade (1728).

Detail van de lambrizing in de zaal (1728).

Schermwand op het binnenplaatsje met lindehouten beeld van de Godsvrucht (1728).